

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.390

18 de setembre del 2018

SUMARI

2 Pere Martí i Bertran La llengua, molt més que un joc, però també

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

2 La llengua, molt més que un joc, però també

Pere Martí i Bertran

Quatre ulls sense ulleres / Plou a bots i barrals / Com tres i dos fan cinc

Mercè Ubach, amb il·lustracions de Maria Palet

Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2017, col·lecció "Genial"

40 pàgines · 9,90 euros

La Mercè Ubach és correctora, traductora i escriptora i, com no podia ser d'altra manera amb aquestes aficions, una enamorada de la llengua. De la mà de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat ens presenta una nova col·lecció "Genial", que ha arrencat amb tres títols: *Quatre ulls sense ulleres*, *Plou a bots i barrals* i *Com tres i dos fan cinc*. Com deixen ben clar les contracobertes, ens trobem davant d'"Un nou gènere literari infantil: el conte lingüístic". Potser més d'un lector se sorprendrà d'una afirmació d'aquestes característiques, però li hem de dir que ens sembla prou encertada, i el convidem a llegir-los per cerciorar-se'n. Són contes breus, de base realista, sempre amb tocs d'humor i, sobretot, amb una càrrega lingüística importantíssima, ja que la llengua és vista i presentada com un joc, com deixa ben clar el pròleg, pràcticament comú a tots tres volums; un joc potent, variat i divertit que és a la base de la creació literària, com pretén –i aconsegueix– de transmetre als lectors. Tot un repte, sobretot en uns moments en què des de la majoria d'àmbits, inclosos els mateixos escriptors, la creació literària és valorada pel contingut més que no pas per la forma, per la trama més que no pas per la llengua i l'estil. La Mercè Ubach,

amb els seus contes i les propostes que els complementen, diria que ens vol demostrar el contrari, que per crear de debò cal conèixer a fons la llengua, per dominar-la i fer-li fer, o dir com us ho estimeu més, allò que nosaltres volem, perquè a tots els volums el primer que ens deixa clar és que les paraules són equívokes, que poden tenir significats molt diferents depenent del context en què apareixen, del registre en què s'utilitzen...; en definitiva, depenent del que en vol fer l'autor i del missatge que ens vol fer arribar. I aquest missatge, hi insisteixo, és que la llengua és d'una riquesa extraordinària i és a la base de tota creació literària; que per crear, en aquest cas per ser escriptor, cal dominar-la a fons i, encara, que tot plegat pot ser d'allò més divertit, un veritable joc. Un aspecte d'allò més interessant, el del joc, sobretot si tenim en compte que massa sovint, des de l'escola i des dels instituts, s'ha reduït l'estudi de la llengua a un conjunt de normes, més aviat enrevessades i plenes d'excepcions, que cal dominar, i penalitzar si no és el cas, en comptes de presentar-la com una font inesgotable de possibilitats creadores i comunicatives.

Els contes

Els protagonistes dels tres contes són dos germans bessons, l'Eugènia i en Marçal, més coneguts per la Geni i l'Al, que, com veieu, donen *Genial*, el títol de la col·lecció. Joc des de bon començament, com també trobem al primer títol de la col·lecció, *Quatre ulls sense ulleres*, perquè de seguida ens crida l'atenció ja que se'ns presenta com un petit enigma: "ser un quatre ulls" és una frase feta que relacionem amb algú que porta ulleres i, doncs, el títol ens fa estrany, ja que ho nega. Sempre el joc ben present. No cal dir que a l'interior en trobarem la solució. Com també la hi trobarem per a moltes altres preguntes que ens proposa el text, ja que, com hem dit, els contes són un joc, un joc instructiu, que quedi clar, tant que, al final del llibre, hi trobarem uns apartats clarament en aquesta línia: "Què hem après", "Reflexionem / Ho hem entès tot?", "Juguem amb les paraules" i, és clar, les "Solucions".

De ben segur que hi aprendrem moltes coses, però sobretot ens ho passarem bé, perquè, els contes són de base realista, però sempre amb tocs d'humor. El realisme ens el deixa ben clar la mateixa autora en les solucions que dona a una de les preguntes de l'apartat "Reflexionem / Ho hem entès tot?": "Aquest conte és realista o fantasiós? Per què sí o per què no? Doneu els vostres arguments". La resposta per a *Com tres i dos fan cinc* és aquesta: "El conte és realista. Va de dos germans que es barallen i es preparen per anar a dormir. El que és fantasiós o juganer és la manera d'explicar-lo. I el contingut del somni, però això és ben normal" (p. 38). La manera d'explicar els contes és el que els dona un to entre la fantasia i el joc, amb una dosi d'humor que de vegades

frega el surrealisme, i que per això ens pot semblar “fantasiós”, com per exemple quan l’Al i un personatge anomenat Abracadabra, que val a dir que és una cabra, es fonen en una abraçada i la fosa esdevé real, com deixen clar el text i les il·lustracions. Una mostra més de la capacitat creativa i de les possibilitats de la llengua i de les autores.

Els aprenentatges

Els contes de la col·lecció “Genial” tenen una intenció lúdica, però també la tenen clarament didàctica, com hem apuntat i com deixa clar l’autora al pròleg: “La manera dos [es refereix a les dues maneres proposades per a la lectura dels contes] és més escolar, i la recomanem per al segon cop que es llegeix el conte (és tan curt que es pot repetir!). Es tracta d’anar llegint el text i aturar-se a [...] reflexionar i contestar preguntes” (p. 3 en tots tres contes). Sobre què hem de reflexionar? I què se’ns demana? Doncs fonamentalment sobre la llengua i els seus usos, però també sobre la creació literària i les seves possibilitats. Al primer volum hi aprendrem la relació entre les metàfores i les frases fetes a través dels sentits figurats, però també que hi ha frases fetes tradicionals i d’altres de modernes o que les podem agrupar de maneres molt diverses. Al segon volum bona part de les propostes giren a l’entorn de les comparacions, tan arrelades a la cultura popular i tan vives en la literatura, especialment en l’adreçada a infants i joves. Al tercer volum, com apunta el títol, l’aprenentatge girarà al voltant dels números i dels usos que en fem més enllà dels estrictament matemàtics, en locucions i frases fetes, fonamentalment. En tots els volums, a més a més, hi trobarem algun “regal” per aprendre més coses de la llengua: embarbussaments, onomatopeies, sinònims... Tot un deversall de possibilitats que no fan altra cosa que confirmar-nos el que hem anat repetint al llarg d’aquesta llarga ressenya, gairebé com un leitmotiv: la riquesa i les possibilitats de la llengua, si se saben fer servir, són infinites.

La creació literària, i les eines que ens la poden facilitar (la principal de les quals és la llengua, no ho oblidem), és l’altre gran tema d’aprenentatge que la Mercè Ubach vol inculcar als lectors (i gosaríem dir que també als prescriptors: pares, ensenyants, bibliotecaris...), sobretot a partir de la pròpia pràctica en els diversos contes, però també a través de les reflexions que proposa als lectors. Hi destaquen les reflexions sobre la poesia, gens d’estranyar en una autora que n’ha publicat diversos títols: l’ús de rimes dins de la prosa, la poeticitat i algunes claus per aconseguir-la... També hi trobem reflexions sobre la tria dels temps verbals, sobre la repetició d’estructures, sobre les el·lipsis (sempre simples, no cal dir-ho, per fer-les assequibles als joves lectors), sobre l’ús de diversos tipus de lletra, etc. Un dels exemples més cridaners, i alhora ben imbricat en els

contes, pot ser el paper dels lectors en el text. L'autora no solament s'hi adreça amb tota normalitat, sinó que diríeu que en alguns moments els en considera personatges i tot, i els hi fa intervenir, amb frases breus escrites en cursiva, normalment per indicar la sorpresa que li produeix aquell mot, aquella frase...

L'edició i les il·lustracions

No ens en podem estar de parlar també de l'edició, perquè malgrat la senzillesa i la sobrietat dels tres volums, que suposem que per pressupostos no són a tot color, tenen un disseny, obra d'en Jordi Avià, d'allò més acurat, original i modern. Un disseny que a primer cop d'ull ja ens destaca les tres parts en què s'estructura cada volum i que aprofita al màxim els dos colors: la primera part, el pròleg, és escrita sobre fons blanc en una de les dues tintes dominants; la segona, el conte, també sobre fons blanc, es escriu i il·lustrat en un paper ratllat i amb marge, que imita les llibretes pautades d'abans i, doncs, la converteix en la part més destacada (a més hi utilitza el color dominant a la coberta per als destacats i per a les paraules o frases especials, i la numeració destacada de cada pàgina al peu del marge); la tercera, els apèndix didàctics, capgira les propostes anteriors i la pàgina té el color de fons de cada coberta. Afegim-hi unes solapes molt ben aprofitades (la de la coberta ens informa de qui és l'autora i qui la il·lustradora, mentre que la de la contracoberta esdevé la pàgina de crèdits), unes guardes i contracobertes amb detalls molt ben trobats en relació al títol (uns ulls, unes gotes de pluja i números i signe matemàtics, respectivament) i la distribució dels textos, gens atapeïts, per fer-los més atractius al lector, i entendreu per què ens ha semblat que calia parlar de l'edició.

Pels que fa a les il·lustracions de la Maria Palet, hem d'assenyalar que les trobem al conte, a la coberta i en els petits detalls de les diverses parts del volum (guardes, solapes...). En voldríem destacar tres aspectes: en primer lloc la tècnica, mixta, ja que hi combina el dibuix manual amb les tècniques digitals; en segon lloc l'aprofitament que treu de les dues tintes, l'una clara i l'altra fosca, jugant amb l'escala de matisos i la intensitat de la línia, els detalls, els tramats, la llibertat de composició...; i en tercer lloc l'expressivitat dels personatges principals, la Geni i l'Al, que amb les cares i les postures complementen el text i l'enriqueixen.

Benvinguda, doncs, aquesta nova col·lecció, que recomanem de llegir i, sobretot, de compartir, sigui en família, a l'escola o a l'esplai, ja que ens sembla la millor manera de treure un bon profit d'aquests "contes lingüístics".

[Cinc mots trets d'aquests llibres a RodaMots](#)